

Eesti Vabariigi Õiguskantsler

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8

15193 Tallinn

Avalduse esitajad:

Füüsiliste isikutena:

Kristjan Moora	kmoora@gmail.com
Hannes Nelis	hannes.nelis@gmail.com
Jaen Teär	jaen.tear@mail.ee
Anti Kukkela	akukkela@gmail.ee

Saaremaa põlisrahvast esindava Seltsingu *Saaremaa Põlisrahvas* liikmetena:

Kristjan Moora

Hannes Nelis

Jaen Teär

MTÜ Saarte Maakogu juhatuse liikmetena:

Kristjan Moora

Anti Kukkela

Saarte.maakogu@gmail.com

A V A L D U S

Lugupeetud Õiguskantsler Ülle Madise,

ÕKS § 1 lg 1 kohaselt Õiguskantsler on oma tegevuses sõltumatu ametiisik, kes teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide Eesti Vabariigi põhiseadusele (edaspidi põhiseadus) ja seadustele vastavuse üle. Sama sätte lg 6 alusel Õiguskantsler teostab järelevalvet õigusaktide välislepingutele vastavuse üle. Samuti sama sätte lg 10 kohaselt Õiguskantsler täidab inimõiguste kaitse ja edendamise ülesandeid, lähtudes ÜRO Peaassamblee 1993. aasta 20. detsembri resolutsioonist nr 48/134 „Inimõiguste kaitse ja edendamise riiklike asutuste staatuse ja toimimise põhimõtted”.

Eeltoodu alusel ja arvestades ÕKS § 15 lg 1, mille kohaselt igaühel on õigus pöörduda avaldusega õiguskantsleri poole seaduse või mõne muu õigustloova akti põhiseadusele ja seadusele vastavuse kontrollimiseks, esitavad allakirjutanud alljärgneva avalduse Vabariigi Valitsuse korralduse, Ministri määruse ja põlisrahvaste tõhusat kaitset puudutavate sätete puudumise vastavuse kontrollimiseks põhiseadusega.

Avaldajad esitavad oma avalduse põhjendused alljärgnevalt ning vajadusel on valmis esitama seisukohti ja täiendavat infot asja õige ja õiglase lahendamise huvides.

Avaldajad soovivad rõhutada, et käesolevas avalduses toodu osas on olemas suur avalik huvi, mistõttu on oluline, et Õiguskantsler selle avalduse ka sisuliselt läbi vaatab ja avalduses tõstatatud kitsaskohtadele oma sisulise hinnangu annab.

Peame vajalikuks märkida, et rahvaalgatus.ee keskkonnas on algatatud mitmeid rahvaalgatusi tuugeniparkide planeerimise ja rajamise peatamiseks ^{1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14}. See viitab üheselt sellele, et tuugeniparkide planeeringutest puudutatud isikuid ei kaasata tegelikkuses vajalikul määral protsessidesse ja nende õigustega ei arvestada. Inimeste muredesse ei suhtuta tõsiselt. Menetlused on eesmärgipäraselt suunatud tuugenite ehitamisele ning kogu seonduv isikute õigusi arvestama pidades haldusmenetluses on illusoorne.

Käesoleva avaldusega soovime esile tõsta rahvaalgatusi, milles ühes nõutakse tuuleparkide ja kaevanduste eriplaneeringute tühistamist ning põlisrahvaste õiguste kehtestamist Eesti

¹ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1337-v%C3%A4ike-maarja-valla-territooriumile-planeeritavate-tuuleelektrigeneraatori-parkide-1-15-rajamise-vastu>

² <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1336-tuuleenergia-eriplaneeringu-peatamine>

³ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1335-tuulikute-vaba-est>

⁴ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1306-riikliku-eriplaneeringu-kehtestamine-290-meetrised-elektrituulikute-pargid-viimsi-kakum%C3%A4e-tabasalu-ja-paljassaare-piirkonda-ning-aegnale-prangile-ja>

⁵ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1308-ei-tuulet%C3%B6%C3%B6stusele-meie-elukeskkonnas>

⁶ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1317-tuulikute-vaba-mulgi-vald>

⁷ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1181-ei-ohtlikule-kiirgusele-saaremaal>

⁸ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1312-ei-tuulet%C3%B6%C3%B6stuse-arendamisele-p%C3%B5hja-p%C3%A4rnumaal>

⁹ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1330-tuuleparkide-planeeringute-peatamine-ja-taastuenergia-iseseisev-kohalik-m%C3%B5testamine>

¹⁰ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1329-ei-tuulet%C3%B6%C3%B6stuse-arendamisele-saarde-vallas>

¹¹ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1320-mulgi-valla-kodanike-p%C3%B6%C3%B6rdumine-saarde-vallavalitsusele-ja-vallavolikogule-tuulet%C3%B6%C3%B6stuse-vastu>

¹² <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1328-ei-l%C3%A4ti-lode-tuulepargile-meie-kodude-k%C3%B5rval>

¹³ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1334-tuuleparkide-peatamine-vahastus>

¹⁴ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1287-oleme-vastu-herro-tuulepargi-rajamisele-valgamaal>

Vabariigis tervikuna.¹⁵ Teine, seltsingu Saaremaa Põlisrahvas poolt koostatud rahvaalgatus *Nõuame Saaremaa põlisrahva õiguste riiklikku tunnustamist ja kaitset*¹⁶ kogus 1326 allkirja, ja on tänaseks Riigikogule üle antud¹⁷.

¹⁵ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1293-n%C3%B5uame-eestis-elavate-p%C3%B5lisrahvaste-%C3%B5iguste-ametlikku-tunnustamist-ja-kaitset>

¹⁶ <https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1269-n%C3%B5uame-saaremaa-p%C3%B5lisrahva-%C3%B5iguste-riiklikku-tunnustamist-ja-kaitset>

¹⁷ <https://www.riigikogu.ee/tutvustus-ja-ajalugu/raakige-kaasa/esitage-kollektiivne-poordumine/riigikogule-esitatud-kollektiivsed-poordumised/kollektiivse-poordumise-detailvaade/7cbed412-d764-49a7-b088-0e6937aec9e8/>

Põlisrahvaid puudutav puudulik regulatsioon Eestis

Kes on põlisrahvas?

1982. aastast pärineb ÜRO põlisrahvaste (ingl.k *indigenous peoples; indigenous populations*) töödefinitsioon, mis hõlmab nelja kriteeriumi:

- ✓ ajalooline järjepidevus;
- ✓ marginaalsus;
- ✓ kultuuriline erinevus ja
- ✓ enesemääratlus eristuva kollektiivse üksusena (collectivity).

Tänapäeval on ÜRO-s levinud seisukoht, et üldkehtivat põlisrahva definitsiooni ei olegi vaja.

2007. aastal võeti ÜRO-s vastu põlisrahvaste õiguste deklaratsioon, kuid isegi selles märgilise tähtsusega dokumendis pole põlisrahva mõistet üheselt määratletud (UNDRIP 2007).

ÜRO põlisrahvaste erialasõnastikus on viidatud ÜRO rahvusvahelise põllumajanduse arengu fondi töödefinitsioonile, mis loetleb põlisrahva tunnustena:

- ✓ ajalise prioriteedi konkreetse territooriumi hõivamisel ja kasutamisel;
- ✓ kultuurilise eripära vabatahtliku säilitamise, mis võib hõlmata keele, ühiskonnakorralduse, religiooni ja vaimsete väärtuste, tootmisviiside, seaduste ja institutsioonide aspekte;
- ✓ enese identifitseerimise, ning sellisena tunnustamise teiste rühmade või riigi poolt eraldiseisva kollektiivse üksusena;
- ✓ allutamise, marginaliseerimise, võõrandamise, tõrjumise või diskrimineerimise kogemuse (IPG 2018).¹⁸

¹⁸ <https://keeljakirjandus.ee/ee/archives/31877>

Eesti Vabariigi territooriumil elavad põlisrahvad

Eestis on end põlisrahvana hetke seisuga määratlenud:

- 1) Setod (Eesti¹⁹ ja Venemaa²⁰ põlisrahvana)
- 2) Läänemaa põlisrahvas²¹
- 3) Virumaa põlisrahvas²²
- 4) Saaremaa põlisrahvas²³
- 5) Võromaa põlisrahvas
- 6) Pärnumaa põlisrahvas

Eesti Vabariigis elavad saarlased teostasid enesemääramise põlisrahvana 12.02.2023 kõigi Saaremaa põlisrahva kogukondade poolt ühiselt tehtud otsustega, millega moodustati esmalt põlisrahva huvide esindamiseks ja kaitseks vajalikud esinduskogud (tuumrühmad) kõigis Saaremaa kihelkondades ning seejärel kuulutati ühiselt välja ja allkirjastati Saaremaa Põlisrahva Enesemääramise Manifest²⁴.

Saaremaa põlisrahvas vastab kõigile eelnevalt loetletud põlisrahva tunnustele:

- ✓ **ajaline prioriteet konkreetse territooriumi hõivamisel ja kasutamisel** – Saarlased on Saaremaa põliselanikud ja kuuluvad Eesti Vabariigis varasemasse asustuskihti kui enamuse elanikkonnast, kes kas päritolu tõttu ei kuulu põlisrahvaste hulka või on oma teadmatuse ning enesekolonisatsiooni tulemusena omandanud uue ja põlisrahvast erineva identiteedi. Saarlaste eksisteerimise kohta eraldiseisva suveräänse rahvana

¹⁹ Resolutsiooni punkt 5, mis on vastu võetud ministrite komitee poolt 5. aprillil 2023. aastal ministrite asetäitjate 1462. koosolekul, rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooni rakendamise kohta Eestis, soovitab jätkata avatud ja konstruktiivse dialoogi praktikat setodega nende staatuse ja vähemuste õiguste jätkuva juurdepääsu üle

²⁰ Aastal 2010 kandis ka Venemaa Föderatsioon setod Venemaa väikesearvuliste rahvaste nimekirja

²¹ <https://laane.maarahvas.ee/>

²² <https://maarahvas.ee/virumaa/>

²³ <https://maarahvas.ee/saaremaa/>

²⁴ Manifest: <https://maarahvas.ee/wp/wp-content/uploads/2023/11/Saarlaste-enesemaaramise-manifesti-koopia-kihelkonnanimedega.pdf>

vallutuste eelsel ajal on olemas hulk faktilist tõestusmaterjali. Ajaloolise õiguse professor Jüri Uluots on oma uurimistöös analüüsinud saarlaste 800 aasta taguseid lepinguid võõrastega, millega Saaremaa oli suveräänne maariik, mida võõrad nimetasid Osilia ja kelle kümnest lepingust võõrastega on säilinud kahe lepingu sõnastus ja üks lepingutest ka originaalina alles. Samas on Uluots tõendanud, et kogu Eesti nimel ei tehtud ainsatki lepingut, mis on tõend selle kohta, et ühtne riik praegusel Eesti Vabariigi territooriumil puudus.²⁵

- ✓ **kultuurilise eripära vabatahtliku säilitamise, mis võib hõlmata keele, ühiskonnakorralduse, religiooni ja vaimsete väärtuste, tootmisviiside, seaduste ja institutsioonide aspekte** – saarlaste kultuur, keel, elukeskkond ja elulaad on ainulaadne ning põlisrahvana soovitakse seda säilitada. Merelise põlisrahvana on saarlastel eriline huvi ja õigus ise otsustada oma traditsiooniliste, neile eluliselt tähtsate kalavete ja kaubateede üle ning määrata kokkulepete abil nende merede ja õhuruumi ulatust ning kasutust. Saarlaste Deklaratsioon sisaldab üksikasjalikumaid selgitusi (vt eesti keelne deklaratsioon²⁶ ja saare keelne deklaratsioon²⁷).
- ✓ **enese identifitseerimise, ning sellisena tunnustamise teiste rühmade või riigi poolt eraldiseisva kollektiivse üksusena** – saarlased on kasutanud enesemääramisõigust ning deklareerinud avalikkusele ennast olevat põlisrahvas ja neid on tunnustanud teised Eestis elavad põlisrahvad – läänlased ja virulased (vt tunnustuskirjad^{28 29}). Saaremaa põlisrahva esindajad osalesid ka Eesti Vabariigi territooriumil elavate põlisrahvaste ühise deklaratsiooni koostamisel ja vastuvõtmisel³⁰.
- ✓ **allutamise, marginaliseerimise, võõrandamise, tõrjumise või diskrimineerimise kogemuse (IPG 2018)³¹** - saarlaseid ei ole kaasatud puudutatud põlisrahvana Eestis Saaremaa lähedusse planeeritavate meretuuleparkide planeeringute ettevalmistamisse ja nende planeeringutega seotud keskkonnamõjude hindamistele ning Säästava Arengu

²⁵ <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:118091/111610/page/2 lk 48-72>

²⁶ <https://maarahvas.ee/wp/wp-content/uploads/2023/11/Saarlaste-eesti-keelne-Deklaratsioon-2023.pdf>

²⁷ <https://maarahvas.ee/wp/wp-content/uploads/2023/11/Saarlaste-saare-keelne-Deklaratsioon-2023.pdf>

²⁸ <https://maarahvas.ee/wp/wp-content/uploads/2024/04/Laanemaa-ja-Saaremaa-polisrahvaste-tunnustuskiri.pdf>

²⁹ <https://maarahvas.ee/wp/wp-content/uploads/2023/12/Virumaa-ja-Saaremaa-polisrahvaste-vastasikune-tunnustamine.pdf>

³⁰ <https://maarahvas.ee/wp/wp-content/uploads/2025/01/Eestimaa-Polisrahvaste-Oiguste-Deklaratsioon-Allkirjastamiseks.pdf>

³¹ <https://keeljakirjandus.ee/ee/archives/31877>

Kava 2030 ettevalmistamisele; Saaremaa põlisrahva esindajate kohtusse pöördumise õigus seltsinguna aga ka keskkonnaorganisatsioonina ning füüsiliste isikutena on piiratud (selgitatud täpsemalt alljärgnevalt); nende eksistents ja õigused Eestis on marginaliseeritud ning haldusmenetlustes pigem tõrjutud. Saaremaa põlisrahva õigustega ei arvestata ning vähemusse kuuluva rahvana neid diskrimineeritakse.

Saaremaa põlisrahva – saarlaste - esindajaid on kõigis Saaremaa kihelkondades elavate põlisrahva kogukondadena tänaseks juba arvukalt organiseerumas. Hinnanguliselt on kõigis kihelkondades liitunud vähemalt 30 inimest, suuremates kihelkondades üle 100 inimese ja kokku on Saaremaal juba tuhatkond põlisrahva kogukonnaga liitunud. Saaremaa põlisrahva organiseerumine jätkub ja on kiirenenud tulenevalt tunnetatud enesekaitse vajadusest eeltoodud **marginaliseerimise ja diskrimineerimise** tõttu.

Saaremaa põlisrahvas soovib enese kaasamist kõigisse planeerimismenetlustesse (sh riiklikesse eriplaneeringutesse) uute maa- ja meretuuleparkide ja nende ühendamiseks vajalike kõrgepinge ülekandetrasside rajamiseks ning nende planeeringutega seotud keskkonnamõjude, inimeste tervisele avalduvate mõjude, sotsiaalmajanduslike jm mõjude hindamise protsessidesse.

Saaremaa põlisrahvas soovib, et ühtegi vastavat planeeringut ei teostataks ilma põlisrahva eelneva, vaba, informeeritud ja tingimusteta nõusolekuta juba ajalooliselt nende kasutuses olnud maade ja vete kasutamiseks; põlisrahvas soovib realiseerida tingimusteta ja vaieldamatut õigust kohtusse pöördumiseks ja asjaajamiseks mistahes riiklikes ja kohalike omavalitsuste asutuses, sh realiseerida kollektiivset kaebeõigust kohtutes.

Samadel põhjustel jätkub ka teiste Eestis elavate põlisrahvaste organiseerumine – ühiseks eesmärgiks on jõuda rahvusvaheliste lepetega maailma põlisrahvastele tagatud õiguste täieliku tunnustamiseni ja õiguste realiseerimiseni ka Eesti Vabariigis elavate põlisrahvaste suhtes.

Saaremaa põlisrahvas on valinud oma kogukondadele esindajad kõigis Saaremaa kihelkondades, saarlaste huvide ühiseks esindamiseks ja kaitseks on moodustatud ühine esinduskogu (Seltsing Saaremaa Põlisrahvas) ning saarlaste huvides vajalike asjaajamiste korraldamiseks on moodustatud MTÜ Saarte Maakogu.

Põlisrahvaid puudutav õiguslik raamistik Eestis

Eesti Vabariik ei ole ratifitseerinud ÜRO ILO konventsiooni nr 169 - Põlis- ja hõimurahvaste konventsioon, 1989 - milline asjaolu aga ei tähenda, et Eestil ei ole siduvaid kohustusi arvestada Eesti territooriumil elavate põlisrahvaste ja nende õigustega.

Nimelt, Eesti Vabariigil on kohustus tagada Eesti Vabariigi territooriumil elavate põlisrahvaste õigused tulenevalt järgmistest deklaratsioonidest, õigusaktidest ja väljakujunenud tavaõigusest:

A. ÜRO Inimõiguste deklaratsioon

B. **ÜRO põlisrahvaste õiguste deklaratsioon.** ÜRO põlisrahvaste õiguste deklaratsioon on Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (mille liikmeks Eesti on) Peaassamblee poolt 13. septembril 2007 vastu võetud deklaratsioon põlisrahvaste õigustest. On oluline märkida, et Eesti kuulus deklaratsiooni resolutsiooni esitajate hulka. Eesti alalise esinduse ÜRO juures kodulehe andmetel³² ***on Eesti jaoks võrdväärsest oluline maailma põlisrahvaste õiguste kaitse.*** Sellel kodulehel toonitatakse, et *lisaks temaatiliste ÜRO resolutsioonide kaasesitamistele ja sõnavõttudele osales Eesti põlisrahvaste õiguste deklaratsiooni välja töötanud ÜRO töögrupis, Eesti eksperdid on korduvalt olnud ka Põlisrahvaste Alalise Foorumi liikmeks.* Samuti viidatakse, et *Eesti on alates 2006.aastast vabatahtlike annetustega jätkuvalt toetanud ÜRO põlisrahvaste fonde.* Sama kodulehe andmetel *toetab Eesti ka 2019.aastal läbiviidavaid põliskeelte aastaga seonduvaid tegevusi.*

C. On märkimisväärne, et vastavalt inimõiguste nõukogu resolutsioonile 33/25 otsustas ÜRO inimõiguste voliniku büroo ekspertide kogu seitsmeteistkümnendal istungil 2024. aastal koostada aruande teemal „Põlisrahvaste õigus oma traditsioonilisele majandusele” ja selleks on ta avalikult palunud esitada neile asjakohast teavet 31. jaanuariks 2025.³³ Valmivat aruannet plaanitakse esitleda inimõiguste nõukogu kuuekümnendal istungjärgul 2025. aasta septembris. Selle töö eesmärk on anda deklaratsiooni sätetest parem arusaamine ja pakkuda välja konkreetseid meetmed, mida **riigid, põlisrahvad, kodanikuühiskonna organisatsioonid, rahvusvahelised organisatsioonid, riiklikud inimõiguste institutsioonid** ja teised saavad selle rakendamise edendamiseks võtta. Viidatud töögrupi tegevus ja eesmärgid viitavad

³² Loetav internetis: <https://un.mfa.ee/et/eesti-ja-uro/inimoiguste-kaitse/>

³³ <https://www.ohchr.org/en/calls-for-input/2025/call-inputs-report-right-indigenous-peoples-their-traditional-economies>

üheselt sellele, et ÜRO Põlisrahvaste õiguste deklaratsioon ei ole mitte pelgalt illustratiivne dokument vaid riikidele suuniseid ja soovitusi andev. Selliseid riiklikke protsesse samas ka monitooritakse.

D. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (avaldatud RT II 2010, 14, 54)

E. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (avaldatud RT II 1993, 10, 11)

F. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvahelise pakt (RT II 1993, 10, 13)

G. Euroopa Liidu põhiõiguste harta

H. Vähemusrahvuste Kaitse Raamkonventsioon (avaldatud RT II 1996, 40, 154)

I. Tavaõigus kui rahvusvahelise õiguse allikas. Rahvusvahelise õiguse allikate hulka kuulub ka tavaõigus ning õiguse üldprintsüübid, mitte ainult lepingud. Inimõiguste ülddeklaratsioon on rahvusvahelise tunnustuse tõttu saavutanud, vähemalt osaliselt, tavaõiguse staatuse. Deklaratsioon on ära märgitud nii riikide konstitutsioonides kui ka paljudes siduvates rahvusvahelistes ja regionaalsetes inimõiguslepingutes. Osad deklaratsioonis sisalduvad õigused on ka *ius cogens* ehk rahvusvahelise õiguse peremptoorsed normid, millest ei või mingil juhul taganeda. Rahvusvahelises õiguses puudub selge üksmeel, mis *ius cogens*'i hulka kuulub, kuid näiteks piinamise, orjuse ja rassilise diskrimineerimise keeld on sellesse kahtluseta arvatud. Samuti kuuluvad nende normide hulka jõu kasutamise ja genotsiidi keeld ning **rahvaste enesemääramisõigus**. Need reeglid/põhimõtted omavad kõrgemat staatust ja on siduvad kõikidele riikidele.

J. On teadaolev, et rahvusvaheline tavaõigus erineb rahvusvahelisest lepinguõigusest eelkõige selle poolest, et tavaõiguse reegel võib riigile kehtida ka siis, kui ta pole ennast mõne (inimõigus)lepinguga sidunud. On võimalik, et lepingu keskne norm seob lepingust kõrvalejäänud riiki lepinguga paralleelselt kehtiva rahvusvahelise tavaõiguse kaudu. Näiteks kui riik ei ole ühinenud ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooniga, ei tähenda see, et ta on selles sisalduvate normide täitmisest ning rahvusvahelisest vastutusest vabastatud. Eesti Vabariik on oma esinduse kaudu ÜRO juures avalikult toetanud ÜRO deklaratsioonis nimetatud põlisrahvaste õiguseid ja seega on selles deklaratsioonis sisalduvad põhimõtted õiguslikus mõttes Eestile siduvad. Eesti

Vabariigi Põhiseaduse § 3 järgi on rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid Eesti õigussüsteemi lahutamatuks osaks.

K. Euroopa Parlamendi 3. juuli 2018. aasta resolutsioon maailma põlisrahvaste õiguste rikkumise, sealhulgas maa hõivamise kohta ([2017/2206\(INI\)](#)), mille punkt 4 palub *kõigil riikidel ja eelkõige ELi liikmesriikidel, kes ei ole veel ratifitseerinud ILO konventsiooni nr 169 põlisrahvaste ja hõimurahvaste kohta, seda teha; taunib asjaolu, et seni on konventsiooni ratifitseerinud vaid mõned liikmesriigid; kutsub ELi üles tegema kõik võimaliku oma poliitiliste ja inimõiguste alaste dialoogide kaudu, mida peetakse kolmandate riikidega, et ergutada ratifitseerima ILO konventsiooni nr 169, ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni, võtma vastu nende fakultatiivprotokollid ning toetama põlisrahvaste õiguste ÜRO deklaratsiooni.*

Saaremaa põlisrahvale murettekitavad valdkonnad

1) Üleriigiline planeering Eesti mereala ja sellega piirneva rannikuala, samuti

majandusvööndi teemaplaneering, sellega seotud keskkonnamõjude hinnangud, põlisrahva õigustega mitte arvestamine ja kaebeõiguse eiramine.

- Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 146 kehtestati 12.05.2022 üleriigiline planeering Eesti mereala ja sellega piirneva rannikuala, samuti majandusvööndi teemaplaneeringu kohta. Viidatud korraldus on antud planeerimisseaduse § 24 lõike 1 alusel ja kooskõlas sama seaduse § 13 lõikega 2. PlanS § 24 lg 1 volitusnorm sätestab, et üleriigilise planeeringu kehtestab Vabariigi Valitsus korraldusega, mida on antud juhul tehtud. PlanS § 13 lg 2 volitusnorm täpsustab, et üleriigilise planeeringu võib koostada teemaplaneeringuna merealade ja nendega piirneva rannikuala, samuti majandusvööndi planeerimiseks. Sama seaduse § 14 lg 2 p 1 kohaselt on planeeringu eesmärk mereala tasakaalustatud ruumilise arengu **üldiste põhimõtete ja suundumuste määratlemine**. Konkreetset juhul viidatud korraldusega kehtestatud Eesti mereala planeering määrab tuuleenergeetika arendamiseks sobivad alad (koos innovatsiooniala ja reservaaladega kogupindalaga ligi 1700 km²), annab suunised ja seab tingimused. Dokumendi analüüsi tulemusel nähtub, et läbi on viidud mitmeid mõjude hindamisi ning korralduses on nendele hinnangutele vastatud.
- Korralduses on välja toodud, et Eesti mereala planeering määrab tuuleenergeetika arendamiseks sobivad alad (koos innovatsiooniala ja reservaaladega kogupindalaga ligi 1700 km²).
- Vabariigi Valitsuse korraldusest ei selgu seost ning põhjendust, miks tuleb tuuleparkide arendamiseks ettenähtud mereala planeerida just sellises ulatuses. Puudub selge analüüs selles, mis analüüsiks planeeritavast taastuvenergeetikast saadava energia mahtu ja selle mahu vastavust Eesti riigi vajadusele. Täpsemalt ei selgu mitte ühestki õigusaktist ega dokumendist, kui palju tuugeneid maismaal ja merel on üldse tarvis Eestis püstitada, et saavutada riiklikult seatud ja Eestile vajaliku elektrienergia tootmise eesmärk.
- Määratlemata on üheselt ka see, millise eesmärgiga kogu Eestis tuuleparke rajatakse (kas Eesti riigisiseste vajaduste rahuldamiseks või muudel eesmärkidel). Antud juhul, võttes arvesse kogu Eesti territooriumil planeeritavate tuugeniparkide

ruumilist mahtu ja selliste parkide terviklikku tootmisvõimsust, ületaks tuugenitega elektritootmine Eestile vajalikku elektri tootmise mahtu kordades. Seega ilmselgelt teenib planeeritavate tuugeniparkide maht mitte ainult Eestile toodetava energia mahu vajadust vaid tegelikkuses planeeritakse energia eksporti, vastavad otsused on tehtud pelgalt koalitsioonierakondade ja Vabariigi Valitsuse tasemel (omamata selleks seadusandja volitust).

- Vabariigi Valitsusel peab olema selgelt piiritletud ja seadusest tulenev volitusnorm sellises mahus tuugeniparke Eestisse rajada. Riive inimeste õigustele peab olema põhjendatud ja proportsionaalne ning ilma sellise konkreetse analüüsita ei ole võimalik kehtestada õiguspärast ja proportsionaalset eriplaneeringut tuuleenergia arendamiseks ei merel aga maismaal. Avaldajad on küll tõstatanud küsimuse ainult Vabariigi Valitsuse korralduse nr 146 põhiseadusele vastavuse osas kuid selle hindamisel tuleb arvestada tuugenite planeerimise konteksti ka Eestis tervikuna.
- Vabariigi Valitsuse korralduse kehtestamisel ei ole koostatud hinnangut, et välja selgitada, milline oleks rajatavate tuuletööstuste terviklik mõju Eesti Vabariigi majanduse konkurentsivõimele. Teiste riikide senine kogemus on näidanud, et päikese- ja tuuleenergia osakaalu kasvamine elektritootmises ei ole toonud endaga kaasa loodetud elektri hinna langust, vaid see on andnud hoopis vastupidise efekti. Elektri hind kodumajapidamistele oli 2024. aasta esimeses pooles kõrgeim Saksamaal, Iirimaal ja Taanis. Eestis selline mõjuanalüüs puudub kuigi see on elementaarne eeldus niivõrd suure mõjuga tegevuse planeerimisel. Põhjendamata ja kaalutlemata õigusakt on vastuolus seaduse ja põhiseadusega.
- Eestis planeeritakse jagada tuuleparkide subsideerimiseks 2,6 miljardit eurot kuid samas puuduvad tänase päevani analüüsid ja arvutused, kuidas sellised subsiidiumid energia hinda mõjutavad. Energia hind mõjutab absoluutselt iga eesti inimese sotsiaal majanduslikku olukorda ning ettevõtete majanduslikku võimekust. Põhjendamata ja kaalutlemata õigusakt on vastuolus seaduse ja põhiseadusega. Olgugi, et 20.02.2025 uudiste valguses on see plaan edasi lükatud, kuid probleem on akuutne ning vastavad analüüsid vajalikud.
- Vabariigi Valitsuse korraldusele eelnevalt ei ole koostatud kavandatavate tuugeniparkide mõjude julgeoleku alast analüüsi. Rootsi Kuningriik on näiteks keelanud tuuleparkide ehituse viidates sõjalisele julgeolekuohule põhjendusega, et tuulepargid segavad nii raadioluure kui ka õhu- ja mereseire radarite tööd. Lisaks on

teada, et tuulepargid teevad võimatuks Kaitseväele hangitud laevatõrje rakettide kasutamise ning segavad ka mobiililevi³⁴. Põhjendamata ja kaalutlemata õigusakt on vastuolus seaduse ja põhiseadusega.

- Küsimusi tekitab ka Vabariigi Valitsuse volitus kehtestada planeeringuid sellises ulatuses (hõivatavate mere- ja maa-alade suurus ja kavandatava energia tootmise maht, seda kogu Eesti kontaktis vaadatuna) omamata selleks konkreetset seadusandja volitust. Sisuliselt baseerub Vabariigi Valitsuse korraldus planeerimisseadusele, mis annab volituse teemaplaneeringu kehtestamiseks kuid seadusandja ei ole andnud Vabariigi Valitsusele volitust selles, millises ulatuses ja kui suure hulga energia tootmiseks Vabariigi Valitsus merele ja maismaale tuuleparke võib planeerida (sealhulgas arvestades juba olemasolevaid ja maismaale planeeritud tuugenite parke). Selline volitusnorm peaks tulema parlamendilt, seda ei saa otsustada Vabariigi Valitsus. Vabariigi Valitsuse seaduse § 26 lg 1 kohaselt Vabariigi Valitsus annab seaduse alusel ja täitmiseks määrusi ja korraldusi. Eeltoodud küsimusi seadusega reguleeritud ei ole. Vastavat volitusnormi omamata sellise korralduse kehtestamine on vastuolus seaduse ja põhiseadusega.
- On oluline tähele panna, et Valitsus on kehtestanud tuuleparkide arendamiseks sobilikud alad ja on reaalsuses juba alustatud hoonestusõiguse enampakkumiste menetlustega ja seotud keskkonnamõjude hindamistega. Siinjuures on oluline tähele panna, et Vabariigi Valitsuse poolt meretuuleparkideks planeeritud **alad on põhjendamatult tükeldatud**, ning igale üksikule planeeritavale alale kuulutatakse välja mitu eraldiseisvat hoonestusõiguse enampakkumist ja tehakse ka eraldi keskkonnamõjude uuringud. Sarnaselt on killustatud ka maismaal teostatavate tuuleparkide planeeringud. Alustatud planeeringute terviklikku mahtu ei osatagi hinnata ja nende koosmõjud, sh kumuleeruvad mõjud keskkonnale ja elusloodusele ei ole seega teada.
- Käesolevas dokumendis on edaspidi täpsemalt selgitatud seonduvat kohtupraktikat, mille kohaselt on kaebajatel lõppkokkuvõttes soovitatud vaidlustada tuuleparkide arendusprotsessis tehtavat lõpp haldusakti – hoonestusloa väljastamist (pidades Vabariigi Valitsuse korralduse ja hoonestusloa enampakkumise algatamise vaidlustamist ennatlikuks ja oma suure üldistusastme tõttu õigusi mitterikkuvaks). See tähendab, et konkreetse tuulepargi maa-ala läheduses elav isik/kollektiiv peab

³⁴ <https://www.err.ee/1609535062/kaitsejoud-tuulepargid-vahendavad-eesti-kaitsevoimet>

vaidlustama **kõik selle maa-ala raames väljastatud hoonestusload ja seonduvad keskkonnamõjude hindamised**, mis on ilmselgelt oma olemuselt ajaliselt ja majanduslikult eriti koormav. Selline käsitlus muudab tuuleparkide rajamisest mõjutatud isikute õiguste kaitse sisuliselt illusoorseks (riik menetleb puudutatud isikud nõ surnuks) ja rikub põhiseaduses sätestatud kohtusse pöördumise õigust (§ 15) kui üht fundamentaalsemat isiku põhiõigust.

- Lisaks ei ole põhjendatud vaidlustada pika ja kalli menetluse lõpptulemust viidates juba planeerimise algstaadiumis tehtud vigadele. Haldusmenetluse üks põhimõte on, et haldusmenetlus viiakse läbi eesmärgipäraselt ja efektiivselt (HMS § 5 lg 2). Igas haldusmenetluses tuleb tagada isiku õiguste kaitse ühtlase, isiku osalust ja kohtulikku kontrolli võimaldava haldusmenetluse korra loomise teel (HMS § 1).
- Kohalikes omavalitsustes koostavad arendajad kõikide eraldi rajatavate tuugeniparkide kohta eraldi keskkonnamõjude hinnangud kuid üle riigi praktiliselt kõikjale planeeritavate ja rajatavate tuugeniparkide kumulatiivsete koosmõjude arvestamiseks hinnanguid ei tehta, puudub metoodika ja riigi poolt ei ole planeeritud ka kontrollimeetmeid (keskkonnamõjude audit) kõigi rajatavate tuugeniparkide terviklike mõjude hindamiseks meie elukeskkonnale, elusloodusele ja inimeste tervisele. Põhjendamata ja kaalutlemata õigusakt on vastuolus seaduse ja põhiseadusega.
- Vabariigi Valitsus on oma korraldusega reguleerinud, kuhu ja millises ulatuses saab meretuuleparke rajada. Mitte ühegi õigusaktiga ei ole Eesti reguleerinud tuuleparkide hooldamise ja nende likvideerimise reegleid/nõudeid. Tuuliku keskmine eluiga on ca 25-30 aastat ning ennetus -ja ettevaatusprintsipiist lähtuvalt tuleks määratleda ka selged nõuded ja tingimused tuulikute hoolduseks ja nende likvideerimiseks enne kui neid rajatakse. Sellise regulatsiooni puudumine, võttes arvesse tuuleenergiaga seotud arenguid, on vastuolus põhiseadusega. Vabariigi Valitsuse tegevus ei ole eesmärgistatud ega taga säästvat ja keskkonnasõbralikku arengut. Sellised reeglid tagaksid energia-ja keskkonna julgeoleku ja keskkonna tervise. Oluline on rõhutada, et Eesti on võtnud omale väga selged kohustused UNCLOS ja HELCOM alusel merekeskkonna kaitseks.
- Tuugenitel on oluline negatiivne mõju inimese tervisele. Tervist kahjustavaks on loetud tuugenite puhul stroboskoobiefektina toimivat labade varjude värelust (aga ka terav sära), mis ulatub kõrgemate tuugenite puhul kilomeetrite kaugusele ning

võib põhjustada epilepsiahooge; tuuleturbiinide infraheli ja elektromagnetilise kiirguse mõjude suhtes ei ole Eesti Vabariigis kehtestatud eluslooduse ja inimeste tervise kaitset tagavaid norme. Korralduses on välja toodud, et mõjude hindamisel viidi läbi ka tervisemõjude hindamine ja viidatakse, et täpsem ülevaade tervise mõjudest ja viited erialakirjandusele antakse mõjude hindamise ptk-s 4.5 (lk 188–189). Mõjude hindamise dokumenti analüüsid selgub, et **tegelikkuses ei ole tervisealast mõjude hindamist läbi viidud**, sest ükski pädev ekspert ei ole neid mõjusid tegelikkuses hinnanud ja pole kehtestatud vastavaid norme, mille alusel saaks tervisealaste mõjude hindamist läbi viia. Korralduse aluseks oleva keskkonnamõjude hindamise dokumendis on sisuliselt viidatud erinevatele erialastele kirjandustele (lk 188-189) ning on püütud selle pinnalt teha meelevaldseid järeldusi hinnangu autori poolt, kellel puudub selleks vajalik tervise alane kompetents ja haridus. Vastupidiselt selles hinnangus refereeritule on IARO (International Acoustics Research Organization) analüüs, mis viitab, et senised analüüsid Eestis baseeruvad valel mõõtmismetoodikal, samuti, et tuugenite poolt tekitatud müra ei ole võrreldav looduses/liikluses tavapäraselt tekkinud müraga.³⁵ Seega merealade tuuleparkide suhtes tehtud keskkonnamõjude hinnangutes tegelikkuses pädeva oma eriala spetsialisti poolt koostatud tervisemõjude hinnang puudub ja IARO dokumendi valguses on kogu hinnangus toodud järeldused puudulikud. Põhjendamata ja kaalutlemata õigusakt on vastuolus seaduse ja põhiseadusega.

- Meretuuleparkide kohta tehtud keskkonnamõjude uuringutes ei ole hinnatud tuugenite mõju piirnevate kaldaalade kliimale, sh sademete hulga muutustele. Mujale juba rajatud ja tehtud vaatluste põhjal on järeldatud, et tuugenite tõttu vähenevad sademed tuugenitest allatuult jäävale maismaal kümnete kilomeetrite ulatuses. See on väga oluline mõju kohalikule kliimale ja loodusele ning Saaremaal on jäetud arvestamata vastav mõju ka kohalikule põllumajandusele ja elanike toidu julgeolekule. Põhjendamata ja kaalutlemata õigusakt on vastuolus seaduse ja põhiseadusega.
- Vabariigi Valitsuse korralduse vaidlustamine on sisuliselt Eesti Vabariigis välistatud. Kaebaja Mihkel Undrest on vaidlustanud Vabariigi Valitsuse 12. mai

³⁵ Kättesaadav veebis: https://maarahvas.ee/wp/wp-content/uploads/2025/02/20250121_Lisa-2-15JAN25MAP-Estonian-Response-Report-1.pdf

2022. a korralduse nr 146 ja palunud selle osalist tühistamist, täpsemalt ulatuses, milles see halvendab kaebaja elukeskkonda, arvestades kaebaja elukohta ja tema omandis olevaid kinnistuid. Planeeringuga loodi õiguslik võimalus tuulikute planeerimiseks kaebaja elukoha vahetus läheduses (11,1 km kaugusele kaldast). Tegemist on ühe mastaapsema tuuleenergia arendusega kogu Euroopas. Kaebuse kohaselt on vastustaja teinud keskkonnamõju strateegilise hindamise puudulikult ning korraldus nr 146 on oluliste kaalutusvigadega. Vastustaja viitab, et ei ole hinnatud, milline on tuuleparkide mõju kaebaja elukeskkonnale, kliimale, merejää liikuvusele ja sellega kaasnevalt Sõrve poolsaare rannikuehitistele, vee voolule, hoovustele, kvaliteedile, temperatuurile ja soolsusele ning kaebaja varale ja selle väärtusele, milline on müra mõju keskkonnale, tuulikute visuaalne mõju kaebajale ning millised on kumulatiivsed mõjud. Tallinna Halduskohus tagastas 27. juuni 2022. a määrusega kaebuse halduskohtumenetluse seadustiku (HKMS) § 121 lg 2 p 1 alusel kaebeõiguse ilmselge puudumise tõttu. Määruse kohaselt ei saa planeering ilmselgelt rikkuda kaebaja õigusi. Vaidlustada ei saa planeeringuid, mis oma üldistusastme tõttu ei näe ette konkreetset lahendust. Tallinna Ringkonnakohus jättis 9. septembri 2022. a määrusega halduskohtu lahendi vaidlustamiseks esitatud määruskaebuse rahuldamata. Planeering ei anna alust mis tahes konkreetse tuulepargi või tuuliku püstitamiseks. Mahud ja parameetrid selguvad hoonestusloa menetluses. Seetõttu ei ole võimalik eeldada kaebaja õiguste riivet. Ringkonnakohus märgib, *et Tuuleenergeetika arendamiseks sobilike alade määramisel saab sellega kaasnevaid mõjusid hinnata üleriigilisele planeeringule omase täpsusega. Kõrgemal tasandil tehtav hindamine annab üksnes raamistiku. Detailne hindamine toimub tulevaste menetluste ja keskkonnamõju hindamise raames. Vaidlustatud planeering ei reguleeri ruumilist arengut sedavõrd konkreetset, et selle mõjud kaebaja õigustele oleks tuvastatavad. Kui mereala planeeringu alusel tehakse tulevikus otsus konkreetse lahenduse kohta, on kaebajal võimalik see vaidlustada (vt otsuse p 5.3).* Riigikohtu kolleegium märkis, et

- ✓ üksikisik ei saa eeltoodust tulenevalt kohtule esitatava kaebusega keskkonnaasjas kaitsta avalikke huve, vaid ainult enda isiklikke õigusi, nende seas KeÜS § 23 lg-s 1 sätestatud õigust tervise- ja heaoluvajadustele vastavale keskkonnale, millega tal on oluline kokkupuude

- ✓ avalikes huvides võivad keskkonnaasjas kaebuse esitada keskkonnaühendused, kui avalik huvi seostub ühenduse eesmärkidega
- ✓ kolleegium asus lõppjäreldestes siiski seisukohale, et *üleriigiline planeering on küll põhimõtteliselt halduskohtus vaidlustatav haldusakt, kuid kuna on ilmselge, et vaidlusalusele arendusalale tuulikute rajamine ei saa riivata kaebaja õigusi* (tuugenid on liiga kaugel tema kinnistust), *on kaebuse tagastamine HKMS § 121 lg 2 p 1 alusel kokkuvõttes põhjendatud.*
Täpsemalt märkis kohus, et *kolleegiumi hinnangul on aga ilmselge, et tuulepargi rajamine ei saaks vaidlusalusele planeeringule vastavates tingimustes kaebaja õigusi rikkuda. Teemaplaneering ei võimalda rajada tuuleparki kaebaja elukoha vahetusse lähedusse. Lähima arendusala ja kaebaja elukoha vahele jääb üle 11 km. Lõpetuseks märkis kohus, et olukorras, kus tuulepark ise kaebaja õigusi ei riiva, ei riiva tema õigusi ka keskkonnamõju hindamine.*
- ✓ Seega, kuivõrd teemaplaneeringuga ettenähtud tuuleparkide asukohad jäävadki rannarahva elukohast ca 11 km kaugusele, siis sisuliselt on Riigikohus loonud olukorra, et üksikisikutel oma kinnistu/elukoha kauguse tõttu Saaremaa külje all oleva arenduse osas ei ole mingit võimalust teemaplaneeringut vaidlustada. Sisuliselt tähendab see seda, et puudub kohtulik kontroll korraldusega kaasneva keskkonnamõju hindamisele ja mistahes muudele korralduse sisulistele puudustele.
- ✓ Tänapäevaks teadaoleva Vabariigi Valitsuse plaani kohaselt soovitakse nihutada tuugenite asukohti maismaal elamutele veelgi lähemale, arutluse all on 650 meetri kaugus elamutest.
- Seltsing Saaremaa Põlisrahvas esitas Tallinna Halduskohtule kaebuse (3-24-2193) vaidlustades Vabariigi Valitsuse 12.05.22 korralduse nr 146, hoonestusloa menetluse konkursi korraldamise ning TTJA poolt korraldatud enampakkumised. Tallinna Halduskohus tagastas 08.08.2024 määrusega kaebuse. Ringkonnakohus leidis, et halduskohtu lahendile esitatud määruskaebus ei ole põhjendatud. Ringkonnakohus nõustus kokkuvõttes halduskohtu seisukohaga, et *kaebajal*

puudub praegusel juhul kaebeõigus, mistõttu tuleb tema kaebus HKMS § 121 lg 2 p 1 alusel tagastada. Kohus põhjendas oma seisukohta kokkuvõtvalt sellega, et:

- ✓ HKMS § 44 lg 1 järgi võib isik kaebusega halduskohtusse pöörduda üksnes oma õiguste kaitseks (HKMS § 44 lg 1). Muul eesmärgil, sealhulgas teise isiku õiguse või avaliku huvi kaitseks, võib isik kohtusse pöörduda vaid seaduses sätestatud juhul (HKMS § 44 lg 2). Isikute ühendus, kes ei ole juriidiline isik, võib kaebuse esitada vaid seaduses sätestatud juhul (HKMS § 44 lg 3). Seltsingul võib olla kaebeõigus keskkonnaorganisatsioonina KeÜS alusel. Muud kaebeõiguse alust kehtivad seadused seltsingule praegu ei anna.
- ✓ Ringkonnakohtu hinnangul ei saa kaebajat pidada KeÜS § 31 lg 1 p-s 2 sätestatud keskkonnaorganisatsiooniks, sest kaebaja ei ole ära näidanud, et ta esindab olulise osa kohalike elanike seisukohti.
- ✓ Ringkonnakohus on märkinud veel oma lahendis, et *kaebaja on soovinud kohtus vaidlustada ka TTJA poolt korraldatud enampakkumisi ja muid TTJA toiminguid merealade müügi korraldajana. Tegemist on TTJA menetlustoimingutega, mille vaidlustamine ei ole HMS § 45 lg-st 3 tulenevalt halduskohtus üldjuhul võimalik, vaid isikul tuleb ära oodata menetluse lõpptulemus. Kaebusest nähtuvalt on kaebaja eesmärgiks vaidlustada tuuleparkide rajamist Saaremaa rannikuvettesse. Kaebaja ei ole selgitanud, miks tal on selleks vajalik vaidlustada juba TTJA menetlustoiminguid enne, kui TTJA on teinud Saare 2.1 ja Saare 2.2 merealadele tuuleparkide rajamise kohta lõplikud otsused (s.t teinud otsuse hoonestusloa andmise või sellest andmisest keeldumise kohta).*
- ✓ Seega sisuliselt on kohtupraktika läinud seda teed, et Vabariigi Valitsuse kehtestatud teemaplaneeringut ei saa vaidlustada ka seltsinguna (sh seltsingu liikmete subjektiivsete õiguste kaitseks kui ka seltsingu liikmete kui Saaremaa põlisrahva kollektiivsete õiguste kaitseks) ning samuti ei ole eelviidatud lahendi põhjendustest tulenevalt vaidlustatav ka hoonestusloa enampakkumise korraldamine.

- ✓ Kui analüüsida mistahes kohtuvaidlusi seondult tuuleparkide arendamisega, kus vastustajaks on Vabariigi Valitsus või Tehnilise Järelevalve Amet, siis vastustajate ühesed argumendid igas kohtumenetlustes on sellised, et *kaebajatel puudub kaebeõigus või et nende õiguste rikkumine ei ole võimalik.*

2) Majandus- ja taristuministri määrusega on kehtestatud „Hoonestusloa menetluse konkursi korras algatamise kord“ (kehtestatud ehitusseadustiku § 113¹⁰ lõike 14 alusel ja vastu võetud 14.03.2023 nr 20)

- Vastav kord on kehtestatud Saaremaa põlisrahva tahte vastaselt ja põlisrahva õigustega mitte arvestava neokolonialistliku poliitika tulemusel, millega otseselt rikutakse rahvusvahelistes lepetes põlisrahva õiguste kaitseks kehtestatud õiguslikke norme ning selle korra alusel on juba alustatud saarlaste põlistel merealadel hoonestusõiguste müüki võõrastele ettevõtjatele tuugenite rajamiseks.
- Viidatud määruse alusel on algatatud ja tänaseks lõpetatud enampakkumisega 11 meretuuleparkide hoonestusloa konkursi korras algatamise menetlust³⁶ millised on võitnud alljärgnevad ettevõtted^{37 38}:
 - ✓ Liivi Offshore OÜ, osakapital 24 500 eurot - Liivi Offshore OÜ asutati Eesti Energia AS-st jagunemise teel 27.03.2023. Mitterahaline sissemakse suuruseks oli 3 515 626 eurot. Üleantava vara koosseisu kuulusid projektid, litsentsid ning uuringud. Liivi Offshore OÜ asutamisel osa nimiväärtust 24 500 eurot ületatava ülejäänud üleantava vara väärtuse ulatuses tekkis ülekurss summas 3 491 126 eurot.
 - ✓ Five Wind Energy OÜ, osakapital on 31 956 eurot, bilansilise varade väärtus 2023 aastal 11 637 149 eurot.
 - ✓ Tuuletraal OÜ, osakapital on 10 000 eurot, bilansilise varade väärtus 2023 aastal 9 979 eurot.

³⁶ <https://ttja.ee/ariklient/ehitised-ehitamine/meretuuleparkide-hoonestusload/algatatud-meretuuleparkide-hoonestusloa>

³⁷ Hetkel käimas täiendavad enampakkumised: <https://ttja.ee/ariklient/ehitised-ehitamine/meretuuleparkide-hoonestusload/enampakkumise-teated>

³⁸ Avalikud äriregistri andmed

- ✓ Saare Wind Energy OÜ, osakapital on 33 000 eurot, bilansilise varade väärtus 2023 aastal 4 758 149 eurot.
 - ✓ Tuul Energy OÜ, osakapital on 10 000 eurot, Registreeritud 09.09.2024 ja majandusaasta aruanne sellest tulenevalt ei ole kättesaadav
 - ✓ UAB „Ignitis renewables projektai 6“, kapital 2500 eurot, asutatud 1 a 10 kuud tagasi³⁹
- Analüüsides eeltoodud ettevõtete majandusnäitajaid selgub, et tegemist on vähekapitaliseeritud ettevõtetega.
 - Ühe tuugeni hind on hinnanguliselt 20 – 30 miljonit eurot. Sellele lisanduvad iga-aastased jooksvad hoolduskulud. Tuugeni eluiga on 25-30 aastat ning selle likvideerimise maksumust peetakse kallimaks kui selle rajamist. Mitte ükski õigusakt Eestis ei kehtesta nõudeid hoonestusloa saajale tuugenite hooldamiseks, samuti on reguleerimata olukord, mis saab tuugeni eluea lõppemisel/hoonestusõiguse lõppemisel. Samuti puuduvad hoonestusloa taotlejatele igasugused kapitalinõuded juhaks kui ettevõtte ei ole suuteline oma kohustusi hoonestusõiguse omajana täitma. Eestis kehtivad kapitalinõuded pankadele, hoiu-ja laenuühistutele, reisiettevõtetele, transpordiettevõtetele. Tihti, seatakse kapitalinõuded teiste nõuete kõrval ka hankemenetlustes osalevatele ettevõtetele, et tagada kohaselt lepinguga võetud kohustuste täitmine ja vältida riigile/isikutele kahju tekkimine. Antud juhul aga võimalike tuuleparkide hoonestajatele mingeid nõudeid riik ei esita.
 - MTÜ Koovi Külaselts, MTÜ Elurikkuse Kaitse, Saare Rannarahva Selts ja L.C esitasid 28.03.2024 Tallinna Halduskohtule kaebuse. Kaebuses paluti tühistada Vabariigi Valitsuse 22.02.2024 korraldus nr 50, keelata Kliimaministeeriumil kiita heaks Vabariigi Valitsuse 28.05.2020 korralduse nr 183 „Hoonestusloa menetluse ja keskkonnamõju hindamise algatamine“ alusel läbiviidava KMH aruanne ning tuvastada Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA) tegevuse õigusvastasus ja hüvitada tema poolt L.C-le tekitatud kahju õiglates ulatuses kohtu äranägemisel. Kaebajad I–III olid keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (KeÜS) § 31 lg 1 p-le 1 vastavad mittetulundusühingud. Kaebaja IV oli füüsiline isik, kellele kuuluvad kinnistud Pilguse lahe ääres. Tallinna Halduskohus tagastas 19.06.2024

³⁹ https://rekvizitai.vz.lt/imone/ignitis_renewables_projektai_6/

määrusega MTÜ Koovi Külaselts, MTÜ Elurikkuse Kaitse ja Saare Rannarahva Seltsi kaebused (resolutsiooni p 1), tagastas L.C kaebuse tühistamis-, tuvastamis-, kohustamis- ja keelamisnõuete osas (resolutsiooni p 2). Kohus märkis, et tühistamis-, tuvastamis-, kohustamis- ja keelamisnõuded on alust tagastada HKMS § 121 lg 2 p 1 alusel kaebeõiguse ilmselge puudumise tõttu. Korraldus nr 50 on menetlustoiming hoonestusloa menetluses – sellega muudeti menetluses varem tehtud menetlustoiminguid. Kohus viitab HKMS § 45 lg 3, mille järgi *võib menetlustoimingu peale ilma haldusakti või lõpliku toimingu vaidlustamiseta esitada kaebuse, kui see rikub kaebaja 5(10) 3-24-944 mittemenetluslikke õigusi sõltumata haldusaktist või lõplikust toimingust või kui menetlustoimingu õigusvastasus tingiks vältimatult kaebaja õigusi rikkuva haldusakti andmise või lõpliku toimingu tegemise*. Kohus täpsustab, et *nii KMH programmi ja aruande ebapiisavust kui ka vaidlusaluse menetlusliku otsustuse õigusvastasust puudutavad väited on kaebajatel võimalik esitada hoonestusloa vaidlustades juhul, kui luba antakse*.

- Seega on kohtulahendiga antud selge signaal, et ei üksikisik ega ka mittetulundusühing ei saa vaidlustada hoonestusloa menetluse ja keskkonnamõju hindamise algatamist, sest kohtute meelest on see ennatlik ning isikutel tuleb vaidlustada ainult lõppastmetes tehtavad haldusaktid – hoonestusloa väljastamised.

Käesoleva dokumendi alla kirjutajad on nii üksikisikutena kui Saaremaa Põlisrahva valitud esindajatena Saaremaa rannikumerre ja maismaale kavandatavate tuuletööstuste ja uute kõrgepingeliinide planeerimisest ja rajamisest vahetult puudutatud ning näevad selles otsest eksistentsiaalset ohtu Saaremaa põlisrahvale, Saaremaa looduslähedasele elukeskkonnale, loodusvaradele ja inimeste kodutundele ja heaolule ning rahva elatusvahenditele tervikuna.

Koos tuuletööstuste ja uute kõrgepingeliinide rajamisega Eesti Vabariigi Valitsuse ja võõraste „arendajate“ omavahelises koostöös kavandatakse saarlaste maade- ja merealade sunniviisilist hõivamist ja senise looduslähedase elukeskkonna hävitamist. Kehtiv planeerimisseadus ei sisalda mistahes sätteid, mis võimaldavad/kohustaksid riiki ja kohalikku omavalitsust arvestama Saaremaa põlisrahvale rahvusvahelistest lepetest tulenevate eriõigustega.

Eesti Vabariigi õigusloomes tuleb teha jõupingutusi Saaremaa põlisrahva õiguste seaduslikuks kaitsmiseks mis võimaldavad tuugenite rajamise asemel säilitada Eesti läänesaarte elanike traditsioonilise elukorralduse ja looduslähedase elukeskkonna, mis on maailma mastaabis meie kõigi ühine rikkus. Saarlased on mereline rahvas, neile on väga oluline säilitada oma kogukondlikud omandisuhted ja õigused mis võimaldavad jätkata merel käimise ja kalapüügi oma põlistel merealadel. Teiste sarnaste EL riikide otsuseid ja traditsioone järgides tuleb ka Eesti Vabariigil tagada Saaremaa põlisrahvale eriõigused kalanduses, arvestades selle elatusvahendi keskset tähtsust saarlaste kultuuris ja toimetulekus. Oluline on arvestada uute kaalutavate planeeringute ja arenduste puhul eelkõige kohalike elanike huvid ja vajadustega, sh. inimeste tervisega seotud riskidega, millega praeguste riiklike eriplaneeringute koostajad on kahjuks jätnud arvestamata.

Eesti Vabariigis kehtivad seadusandlikud ja haldus mehhanismid peaksid vastama asjakohastele rahvusvahelistele reeglitele, sh nendele lepetele ja regulatsioonidele, mis nõuavad juba enne mistahes riiklike eriplaneeringutega alustamist kohalikele põlisrahvastelelt nende eelneva, vaba ja informeeritud nõusoleku saamist. Kokkuleppele jõudmisel peab igasugune riive olema proportsioonis leevendamise meetmetega, hüvitistega ja kasu jagamisega.

Praeguseks on tänane Eesti Vabariigi Valitsus ja kohtud tuuletööstusi planeerides käitunud Saaremaa põlisrahva suhtes neokolonialistliku röövelliku režiimina. Ainus mõistlik võimalus riigisisese poliitilise kriisi eskaleerumise vältimiseks on lähtuda ennetus- ja ettevaatusprintsibist ning peatada Eestis kõik uute tuugenite rajamiseks alustatud planeeringud. Saarlaste osalusel anti 27.01.2025 Riigikogule üle ka vastava otsuse eelnõu⁴⁰.

⁴⁰ <https://www.riigikogu.ee/tutvustus-ja-ajalugu/raakige-kaasa/esitage-kollektiivne-poordumine/riigikogule-esitatud-kollektiivsed-poordumised/kollektiivse-poordumise-detailvaade/7cbcd412-d764-49a7-b088-0e6937aec9e8/>

Kokkuvõtteks

Võttes arvesse, et:

Vabariigi Valitsuse eelviidatud korraldus:

- **ei ole põhjendatud** (puuduvad kohased analüüsid seoses majanduse konkurentsivõime hindamisega; julgeolekualane analüüs; tervisealased analüüsid/mõõtmised jne)
- **on kehtestatud kohase volitusnormita** (puudub seadusest tulenev volitus kehtestada merealal tuuleparkide arenduseks märgitud suurusega maa-alal ning konkreetse koguse energia tootmiseks sellele maa-alal. Analüüsimate/kindlaks tegemata on Eestile vajaliku energia tootmise hulk ja sellel maa-alal toodetava energia võimalik maht – Riik ei ole tegutsenud eesmärgipäraselt ning sisuliselt on välja selgitamata kui palju on teiste isikute õiguste riive on vajalik/põhjendatud ja millises mahus on looduskeskkonna eksploatatsioon tuulikute ehitamiseks ja tööks vajalik)
- **ei taga tuuleparkide arendustest tingitud mistahes puudutatud isikute efektiivset ja menetlusökonoomiast lähtuvalt kaebeõiguse realiseerimist**
- **ei taga põlisrahva tunnustamist** (põlisrahvast ei kaasata menetlustesse ega küsita nende rahvusvaheliste normide kohast nõusolekut)
- **ei taga põlisrahva kaebeõiguse realiseerimist, sh seltsinguna** (põlisrahvast justkui sunnitakse koonduma registreeritud ühingu alla kuigi nendesse kuulumine põhiseadusest tulenevalt on vaba ja rahvusvaheline õigus tunnustab põlisrahva kollektiivsete õiguste kaitset ning ei sea tingimuseks koondumist juriidilise isiku "mütsi" alla)
- Majandus- ja taristuministri määrusega on kehtestatud „Hoonestusloa menetluse konkursi korras algatamise kord“ viib ellu ainult vastava volitusnormita ja põhiseadusega vastuolus olevas Vabariigi Valitsuse korralduses reguleeritud energiapoliitikat.
- Saaremaa põlisrahvas on tellinud tuugenite kohta teadusuuringuid, sh tuugenite tekitatava infraheli ja kaasnevate tervisemõjude kohta ja selles tooduga tuleb arvestada nii tervise- ja keskkonnamõjude hindamisel kui ka tervisealaste normide kehtestamisel

- Saaremaa põlisrahvas on oma õiguste ja ühiskonna terviklike huvide kaitseks (seni edutult) läbinud kolm kohtuastet (seni edutult) ning lisaks vabatahtlikule tööle on Saaremaa põlisrahva esindajad tasunud kaasnevaid rahalisi kulusid oma perede eelarvest ja vaatamata sellele ei ole Eesti Vabariik Saaremaa põlisrahva algatusi seni veel mitte kuidagi toetanud.
- Saaremaa põlisrahva esindajad loodavad, et Õiguskantsler hindab põlisrahva esindajate sihikindlat tööd ja aitab põhjendada riigile elementaarseid tõdesid ning otsuste tegemise vajadust (mida Eesti riigiasutused peaksid ise neile rahvusvahelistes organisatsioonides osalemise kaudu ning riigieelarvest eraldatavate vahendite abil tegema).

Palume Õiguskantsleril ÕKS § 17 alusel:

- ✓ Tuvastada, et Vabariigi Valitsuse 12.05.2022 korraldus nr 146 ei vasta põhiseadusele. Teha Vabariigi Valitsusele ettepanek 12.05.2022 korralduse nr 146 kehtetuks tunnistamiseks või vastavusse viimiseks põhiseadusega, sh:
 - Andma välja korraldus seadusandja poolt antud kohase volitusnormi alusel (kui seadusandja sellise volitusnormi kehtestab).
 - Rajama korralduse muuhulgas käesolevas dokumendis nimetatud puuduolevatele analüüsidele ja põhjendades tuuleparkide arendamiseks vajalikku maa-ala valikut, selle maa-ala suurust, selle maa-ala tükeldamise vajadust mitme hoonestusloa andmiseks ja energia tootmiseks vajalikku mahtu.
- ✓ Tuvastada, et tuuleparkide rajamisel nende hooldamisele ja likvideerimisele nõuete kehtestamata jätmine seaduses on vastuolus põhiseadusega ning teha seadusandjale ettepanek viia olukord vastavusse põhiseadusega.
- ✓ Tuvastada, et tuuleparkide hoonestusloa enampakkumise osalejatele kapitalinõuete mitteseadmine seaduses on vastuolus põhiseadusega ning teha seadusandjale ettepanek viia olukord vastavusse põhiseadusega.

- ✓ Tuvastada, et Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud üldplaneeringu/teemaplaneeringu vaidlustamise mittevõimaldamine mistahes isikute poolt (füüsiline isik, isikute ühendus, seltsing) on vastuolus olev põhiseadusega ning teha seadusandjale ettepanek viia olukord vastavusse põhiseadusega. Samuti, tuvastada, et põlisrahvaste poolt oma õiguste kaitseks kohtusse pöördumise võimaluse sätestamata jätmine seltsinguna (mistahes nõude esitamine kohtule) on vastuolus põhiseadusega ning teha seadusandjale ettepanek viia olukord vastavusse põhiseadusega.
- ✓ Tuvastada, et seadusandja on jätnud reguleerimata põlisrahvaste õiguste realiseerumist tagavad tõhusad ja selged normid (sh jätnud ratifitseerimata ILO konventsiooni nr 169) ja teha seadusandjale ettepanek viia olukord vastavusse põhiseadusega.

Lugupidavalt,

Kristjan Moora, Hannes Nelis, Jaen Teär, Anti Kukkela

/allkirjastatud digitaalselt/